

مستندات نماز جعفر طیار علیه السلام

محدثه سجادی^۱

چکیده

در دین اسلام، نماز یکی از مهمترین اعمال عبادی و قبولی تمام اعمال وابسته به قبولی نماز است. به نظر فقها نماز دو نوع واجب و مستحب است و هرکدام انواعی دارد. هر نماز بنا بر شیوه خاص خود خوانده می شود. نماز واجب به جا آوردنش الزامی است و در صورت ترک، عقاب به دنبال دارد. با خواندن نمازهای مستحبی، ثواب زیادی نصیب خواننده می شود. یکی از نمازهای مستحبی که فضیلت بسزایی دارد نماز جعفر طیار است. حضرت جعفر طیار علیه السلام جایگاه خاصی نزد خدا، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و بزرگان اسلام دارد. نمازی را که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به حضرت اعطا کرد به نام نماز جعفر خوانده می شود. این نماز چهار رکعت دارد که در هر رکعت حمد و سوره ای (خاص)، رکوع و سجود و در رکعت دوم و چهارم تشهد و سلام خوانده می شود. هر رکعتی تسبیحات اربعه، پانزده بار قبل از رکوع، ده مرتبه در هرکدام از رکوعها، ده مرتبه بعد از رکوعها، ده مرتبه در سجود، ده مرتبه مابین سجود و ده مرتبه بعد از سجدهها قبل از ایستادن خوانده می شود. خواندن این نماز از بین رفتن گناهان و برآورده شدن حاجات را به دنبال دارد و با خواندن آن، برکات زیادی شامل حال خواننده می شود. این فضیلت در صورتی میسر می شود که به نیت تقرب به خدا، حضور قلب و دقت در معانی آن باشد.

واژگان کلیدی: نماز، جعفر، چگونگی و کیفیت، فضیلت و آثار.

۱. کارشناسی فقه و معارف، از کشور افغانستان، مجتمع آموزش عالی بنت الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

یکی از محبوب‌ترین اعمال در پیشگاه خداوند و بهترین شیوه ارتباط انسان با پروردگار، نماز است و جایگاه ویژه و مهمی دارد. نماز، ستون و قوام شریعت دین اسلام است. با این اعمال عبادی، درهای رحمت به روی انسان گشوده می‌شود و گناهان می‌ریزد. زندگی بشر از ابتدای خلقت تاکنون، همیشه بستر واقعه و حوادثی پر فراز و نشیب، تلخ و شیرین، مهم و کم‌اهمیت بوده و هست. در بطن آن، انسان‌های فاضل و انسان‌های بد و بدسرشت پرورش یافته‌اند که انسان‌های بد مایه ننگ و عبرت برای جهانیان بوده‌اند. انسان‌های خوب با اعمال، رفتار و کردار نیکشان نمادی شدند برای بشریت و به درجه اعلا رسیده و نمونه تمام‌عیار جهانیان و به‌ویژه مسلمین واقع شده‌اند و کارهای آنها سرمشقی برای دیگران است. هرکس در بزم محبت و درس معرفت کمر همت نهد و قدم صدق گزارد به‌راستی که از رستگاران و الگوی بشریت خواهد بود.

ظهور دین اسلام و نورانیت پیامبر ﷺ تربیت افرادی را به دنبال داشت که از نظر شجاعت، زهد و تقوا نمونه بودند مانند حضرت علی ع، ابوذر، مقداد، سلمان، حمزه عموی پیامبر ص و جعفر بن ابی طالب ع که درس معارف اسلام از پیامبر اسلام ص آموخته بودند. پیامبر ص بعد از بازگشت از حبشه، هدیه گران‌بهایی به جعفر اهدا کرد که با آن می‌توان دنیا و آخرت را خرید و آن، چهار رکعت نمازی است که از جانب رسول الله ص دریافت کرد. این نماز، از نمازهای مستحبی و عملی است که مشکل‌گشای بسیاری از مشکلات و گره‌گشای بسیاری از گره‌هاست. در اینجا تلاش بر این است که کیفیت، آثار و فضیلت آن نماز بررسی شود.

۲. نماز در لغت

نماز در لغت یعنی، سر فرود آوردن برای تعظیم و سجده و عبادت مخصوصی است که مسلمانان انجام می‌دهند. (معین، ۱۳۸۶، ص ۳۲۹) نماز پرستش، نیاز، سجود، بندگی و اطاعت، خم شدن برای اظهار بندگی و اطاعت و یکی از فرایض دین و عبادت مخصوص است (عمید، ۱۳۸۴، ص ۲۴۱۵). نماز یعنی، خدمت و بندگی، اطاعت، سر به زمین نهادن، سر فرود آوردن برای تعظیم،

کرنش و تکریم (علی اکبر، ۱۳۷۲، ص ۳۲۵۵). در تعریف لغوی، نماز به عبادت مخصوصی گفته می‌شود که در مقابل خداوند متعال انجام می‌شود. نماز عبادتی است که شیوه خاص خودش را دارد؛ یعنی، به هر عبادتی نماز گفته نمی‌شود، بلکه آداب و شرایطی دارد.

۳. نماز در اصطلاح فقها

آیت‌الله سیستانی: «نماز از عبادات بزرگ اسلامی و ستون دین است که خداوند متعال از روی لطف بی‌پایان خود و برای تربیت بشر و رساندن او به کمال شایسته خود، آیین اسلام را مقرر فرموده است و در عبادات، موقعیت ممتاز و حساس‌تری دارد. نماز، بهترین راه ارتباط با خداست. نماز پرچم عبادتی است که نفس را تزکیه می‌کند و آن را به والاترین درجات کمال ارتقا می‌دهد و مظهر کامل خشوع و خضوع در برابر خداوند متعال است. نماز، شناسنامه معنوی هر فرد مسلمان است و هیچ وسیله‌ای محکم‌تر و دائمی‌تر از آن برای ارتباط میان انسان با خداوند نیست». (سیستانی، ۱۴۴۳، ۳۷۷۴/۱)

در توضیح المسائل مراجع آمده است: «نماز از مهمترین عبادات است که براساس روایات اگر قبول درگاه خدا شود عبادات دیگر نیز قبول خواهد شد و اگر قبول نشود اعمال دیگر نیز قبول نخواهد شد. براساس روایت، کسی که نمازهای پنج‌گانه را انجام می‌دهد از گناهان پاک می‌شود همان‌گونه که اگر در شبانه‌روز پنج مرتبه در نهر آبی شست‌وشو کند اثری از آلودگی در بدنش باقی نمی‌ماند. به همین دلیل در آیات قرآن، روایات اسلامی، وصایا، سفارش‌های پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه اطهار از مهمترین کارهایی که روی آن تأکید شده نماز است». (بنی‌هاشمی خمینی، ۱۳۸۸، ۱۴۰۰/۱)

براساس تمام تعاریف، نماز ستون و قوام بخش دین است که قبولی تمام اعمال وابسته به قبولی نماز است. پیامبر صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «هر چیزی را چهره‌ای است و چهره و سیمای دین شما نماز است، پس سعی کنید چهره و سیمای دینتان رازش نکنید» (سیستانی، ۱۴۴۳، ۳۷۴/۱). نماز در فقه، عبادت مخصوص مسلمانان است که با اقامه و خواندن حمد و سوره و ذکر تسییحات واجب یا مستحب و به جا آوردن اعمال خاص انجام می‌شود. ظاهر اعمال و ارکان نماز متضمن

رمزهایی از مناجات انسان با خداوند است (انوری، ۱۳۸۷، ۷/۸، ۷۹۶۳). امام علی علیه السلام در مورد ادای نماز در نهج البلاغه می‌فرماید: «اعلم ان کل شیء من عملک تبع لصلاک؛ بدان که هر عملی از تو تابع نماز است» (نهج البلاغه، نامه ۲۷). در جای دیگر می‌فرماید: «أنها لتحت الذنوب حت الورق؛ نماز، گناهان را مانند ریزش برگ درختان فرومی‌ریزد» (نهج البلاغه، خطبه ۱۹۰). نماز از مهمترین اعمال عبادی مسلمانان است. نماز در شریعت اسلامی به عبادت مخصوص با افعال و اذکار معین گفته می‌شود که برای تقرب به خداوند خوانده می‌شود. نماز، عبادت خاصی است که شرایط ویژه خود را دارد و با وجود همان شرایط است که مورد قبول واقع می‌شود. به جا آوردن نماز آداب و احکام خاصی دارد مانند با وضو بودن به نیت تقرب به خدا، پاک از حدث و خبث و روبه قبله بودن. نماز به صورت فرادا (تنهایی)، جماعت (با حضور یک امام و مأموم) و ایستاده و نشسته خوانده می‌شود که هرکدام از اینها بنابر شرایطی قابل قبول است. نماز بنابر احکام شریعتی که بر آن وارد شده دوزخ واجب و مستحب است.

۴. نمازهای واجب

نمازهای واجب به نمازهایی گفته می‌شود که خواندن آنها بر هر فرد مکلف واجب است و ترک آن عذاب دارد و اگر در وقتش بنابر عذری خوانده نشود قضای آن بر فرد واجب است. انجام هر نماز بنابر شریعت اسلامی دستورالعمل خاصی دارد که باید براساس آن ادا شود. نمازهای واجب فرمان خداوند است و باید خوانده شود. خداوند می‌فرماید: «وَاقِمْوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطَّعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ؛ و نماز برپا کنید و زکات بدهید و پیامبر را فرمان برید تا مشمول رحمت شوید» (نور: ۵۶). در آیه دیگر می‌فرماید: «أقم الصلاة لذكر؛ نماز را برای یاد من به پا دار» (طه: ۱۴). آیات زیادی دلالت بر وجوب نماز دارد که باید آن را در وقت مقررش به جا آورد. نمازهای واجب به دو دسته تقسیم می‌شود: نمازهای روزانه (یومیه) که خود شامل نماز صبح، ظهر و عصر، مغرب و عشا می‌شود؛ نمازهایی که در مناسبت خاصی واجب می‌شود و اقسامی دارد مانند نماز آیات، نماز میت، نماز طواف واجب خانه خدا، نماز قضایی پدر بر پسر بزرگ‌تر و نمازی که به واسطه نذر و قسم

و عهد واجب می شود (نظر همه فقها). خواندن هریک از این نمازها بر هر فرد مسلمان بالغ و عاقل واجب است و اگر انجام نشود سرنوشت بدی به دنبال دارد.

۵. نمازهای مستحب

نماز مستحبی یا نوافل، نمازهایی هستند که در فقه اسلامی تشریح شده و ثواب فراوانی دارند و اگر خوانده نشوند عقاب ندارند. کیفیت نمازهای مستحب نظر به نوعیت آن فرق می کند و خواندن و شرایطش نسبت به نمازهای واجب متفاوت است. نمازهای مستحبی زیاد هستند مانند نوافل نمازهای یومیه، نمازهای چهارده معصوم، نمازهایی برای زمان های خاص مانند نماز اول ماه، روزهای جمعه، شب های قدر و...، برای مکان های خاص مانند مسجد کوفه، و جمکران و...، نماز برای برآورده شدن حوائج مادی و معنوی مانند زیاد شدن روزی و صدها مشکلات دیگر. یکی از نمازهای مستحبی که آثار و فواید زیادی دارد نماز جعفر طیار علیه السلام است. اگرچه هریک از نمازهای مستحبی به جای خود ارزش و اهمیت خاصی دارند، اما در مورد انجام این نماز روایات زیادی از طرف معصومین وارد شده است.

۶. جعفر طیار علیه السلام

جعفر بن ابی طالب علیه السلام معروف به جعفر طیار، نامش جعفر و کنیه اش ابو عبدالله است. او القاب زیادی دارد که عبارتند از: ذوالهجرتین (چون دو بار به حبشه هجرت کرد)، ذوالجناحین (زیرا خداوند به واسطه قطع شدن دو دست او به ایشان دو بال مرحمت فرمود)، الطیار فی الجنه (که به واسطه دو بال خود در بهشت پرواز می کند) و ابوالمساکین (به دلیل رسیدگی او به مساکین و بیچارگان). (کربلای نظر، ۱۳۹۳، ص ۱۵) ایشان ۳۳ سال قبل از هجرت یعنی ۲۰ سال بعد از عام الفیل از دامن بانوی پاک و باشرافت فاطمه بنت اسد در مکه متولد شد. پدرش حضرت ابی طالب علیه السلام است. حضرت جعفر طیار شخصیت بزرگی بود که در دامن پرمهر مادری مانند فاطمه بنت اسد و پدری مانند ابی طالب بزرگ شد و پرورش یافت. مؤرخان اسلامی می نویسند: «خشکسالی عجیبی در مکه واقع شد. ابوطالب، عموی پیامبر با عایله و هزینه سنگینی روبه رو بود. پیامبر صلی الله علیه و آله با عمومی

خود عباس که ثروت و دارایی او بیش از ابوطالب بود مشورت کرد و هردو به توافق رسیدند که هرکدام یکی از فرزندان ابوطالب را به خانه خود ببرد تا در روزهای سختی دستگیر حضرت ابوطالب باشد. با همین گفت‌وگو، عباس، جعفر را و پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، علی عَلَيْهِ السَّلَام را به خانه خود بردند» (سبحانی، ۱۳۷۳، ص ۳۷).

ایشان عمومی مانند عباس دارد که زیر نظر او بزرگ و تربیت شد. خداوند برادری مانند علی عَلَيْهِ السَّلَام را به او داد و از تعالیم و لطف نبی اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ استفاده برد. از این رو، توانسته بود به درجات بالای علمی برسد و شخصیت بزرگ و نام‌آوری شود به نام جعفر طیار عَلَيْهِ السَّلَام. ایشان توانست با نور و بصیرتش جزو اولین کسانی باشد که بعد از حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام به پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایمان آورد. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جعفر را بسیار دوست داشت. او از اولین کسانی بود که بعد از حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَام به نبوت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ایمان آورد. حضرت همیشه ایمان او را توصیف می‌کرد چون خداوند متعال توسط فرشته امین به رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از چهار خصلتش درحالی خبر داده بود که پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نمی‌دانست آن خبر به این صورت است «جعفر بن ابی طالب عَلَيْهِ السَّلَام هرگز شراب نیشامید، دروغ نگفت، زنا نکرد و عبادت بت نکرد. اینجاست که باید دانست سر این چهار خصلت چیست».

روایت است از سعد بن عبدالله از احمد بن ابی عبدالله برقی، از پدرش، از احمد بن نصر خزاز از عمرو بن شمر، از جابر بن یزید جعفی، از حضرت ابی جعفر عَلَيْهِ السَّلَام نقل کرده که آن حضرت فرمود: «خداوند متعال به رسول صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وحی کرد و فرمود: من از چهار خصلت جعفر بن ابی طالب تشکر می‌کنم. پیامبر جعفر را فراخوانده و به او این خبر را داد. جعفر محضر مبارکش عرض کرد: اگر خداوند تبارک و تعالی به شما خبر نداده بود من نیز به شما خبر آن را نمی‌دادم. این چهار خصلت عبارتند از: هرگز شراب نیشامیدم؛ زیرا می‌دانستم که اگر آن را بنوشم عقلم زایل می‌شود. ابداً دروغ نگفتم؛ زیرا دروغ مروت و جوانمردی را کاهش می‌دهد. هیچ‌گاه مرتکب زنا نشدم؛ زیرا بیم داشتم اگر چنین کنم با من نیز همین شود. هرگز بت نپرستیدم؛ زیرا می‌دانم که بت نه نافع بوده و نه مضر. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دست بر شانه او زد و فرمود: خداوند عزوجل دو بال به تو داده تا در بهشت با فرشتگان پرواز کنی» (صدوق، ۱۳۸۵، ص ۷۷۷).

درباره فضیلت جناب جعفر هرچه گفته شود، کم است. بسیاری از معصومین در مورد بزرگی و عظمت جناب جعفر و جایگاه او سخنانی دارند. امام زین العابدین علیه السلام وقتی خطبه نایش را در مسجد جامع دمشق می خواند تا به واسطه کلامش دل های زنگار زده اهل مسجد را بیدار کند باز هم نام جعفر طیار را در کنار اولیای خداوند یاد می کند. حضرت می فرماید: «ما فضیلت داده شده ایم به اینکه نبی اکرم اسلام از ماست. صدیق (علی بن ابی طالب علیه السلام)، طیار (جعفر بن ابی طالب)، شیر خدا و رسولش یعنی، حمزه و دو فرزند این امت یعنی، امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام از ما هستند» (مقرم، ۱۳۸۱، ص ۴۵۳). انسان های خوب همیشه مورد احترام و بزرگداشت هستند و هیچ وقت خوب بودنشان از دل ها پاک نمی شود و کارها و عمکرد نیک آنها همواره تحسین می شود.

۷. شهادت جعفر طیار

خوبی ها، کمالات و سعادت از آن کسانی است که خدا دوستشان دارد و آنها هم دیوانه وار دوستدار و مطیع خالق خود هستند. آنها همیشه اوامر خدا و رسولش را امر و نواهی خدا و رسولش را نهی دانسته و هرچه را که زشت می دانند از آن پرهیز می کنند. ایشان از برترین و بهترین بندگان خداوند هستند. اصبع بن نباته حنظلی می گوید: «امیرالمؤمنین علیه السلام را در روزی که بصره را فتح کرد دیدم که بر استر رسول الله صلی الله علیه و آله سوار بود. پس فرمود: ای مردم! به شما خبر ندهم که بهترین مخلوق در روزی که خدا آنها را جمع کند (روز قیامت) کیست؟ ابویوب انصاری برخاست و عرض کرد: بله یا امیرالمؤمنین! به ما خبر ده؛ زیرا تو حاضر بودی و ما غایب. فرمود: همانا بهترین مخلوق در روزی که خدا گردش آورد هفت تن از فرزندان عبدالمطلب هستند که جز کافر و جاحد، منکر فضیلت ایشان نشود. عمار یاسر برخاست و عرض کرد: امیرالمؤمنین نام آنها را به ما بگو تا آنها را بشناسیم. فرمود: بهترین مخلوق روزی که خدا گردش آن آورد پیغمبران هستند و بهترین پیامبران محمد صلی الله علیه و آله است و بهترین شخص از هر امتی بعد از پیغمبر آنها وصی اوست تا آنکه پیغمبر در زمان او آید و همانا بهترین اوصیا وصی محمد صلی الله علیه و آله است. همانا بهترین مخلوق بعد از اوصیا، شهیدان هستند.

همانا بهترین شهیدان حمزه بن عبدالمطلب و جعفر بن ابی طالب است که دو بال تر و تازه از زمرد سبز دارد و با آنها در بهشت پرواز می‌کند و به احدی از این امت جز او دو بال عطا نشده است. خدا آن را برای احترام محمد ﷺ و تشریف او عطا کرده است و دیگر دو نوه پیامبر حسن و حسین و مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف هستند که خدا هرکه را از ما خانواده بخواند مهدی قرار دهد»، سپس این آیه را تلاوت فرمود: «وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأَلْثَمَكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا؛ آنها که اطاعت خدا و پیامبر کنند همدم کسانی هستند که خدا به ایشان نعمت داده یعنی، پیامبران و راست پیشگان و شهیدان و نیکوکاران و اینان نیکو رفیقانند» (نساء: ۶۹-۷۰) «(کافی، ۱۳۷۵، ۱/۴۵۰). حضرت از بزرگی خاصی بهره‌مند بود و مورد توجه زیاد پیامبر ﷺ بود. پیامبر بسیار او را دوست داشت.

۸. نماز جعفر طیار

نماز جعفر که به آن نماز حبوه یا تسبیح هم می‌گویند یکی از نمازهای مستحبی است که در مورد خواندن آن تأکید زیاد شده است. این نماز از نمازهای مشهور در بین عام و خاص بوده و از چیزهایی است که پیغمبر اکرم ﷺ به پسر عمویش هنگام بازگشت از سفر حبشه به دلیل محبت و گرامی داشتن او برای ایشان عطا کرد؛ زیرا حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف فضایی داشت که خداوند متعال از خصلت او درحالی که پیامبر ﷺ در موردش آگاهی نداشت، خبر داد.

۸-۱. کیفیت نماز جعفر بن ابی طالب عجل الله تعالی فرجه الشریف

نماز جعفر از نمازهای مستحبی مهم و ارزشمند است که انجامش از جانب معصومین و بزرگان دینی تأکید شده است. این نماز با سندهای فراوانی نقل شده و به نام نماز حبوه و تسبیح نیز خوانده می‌شود.

۸-۱-۱. روایات در مورد شیوه خواندن نماز جعفر طیار

علی بن موسی از پدرش موسی بن جعفر عجل الله تعالی فرجه الشریف روایت می‌کند که فرمود: «مردی از پدرش جعفر بن محمد عجل الله تعالی فرجه الشریف درباره نماز تسبیح سؤال کرد، فرمود: آن نماز حبوه (عطیه) است که پدرم از جدم علی بن

حسین علیه السلام روایت می‌کند که فرمود: زمانی که جعفر بن ابی طالب از سرزمین حبشه بازگشت رسول الله صلی الله علیه و آله از فاصله پرتاب یک تیر از محل استقرارش در خیبر او را دید. جعفر با دیدنش شتابان به سوی ایشان رفت، پس رسول الله صلی الله علیه و آله او را در آغوش گرفت و اندکی با او سخن گفت، سپس سوار بر عضا یعنی، شتر بریده گوش شد و او را در پشت سر خود سوار کرد. وقتی مرکب سواری آن دو را به حرکت درآورد پیامبر روبه سوی جعفر کرد و فرمود: ای جعفر ای برادر آیا به تو هدیه ندهم؟ آیا چیزی به تو نبخشم؟ آیا تو را برنگزینم؟ گوید: مردم گمان کردند که ایشان به جعفر مقدار زیادی مال می‌بخشد. گوید: و آن در زمانی بود که خداوند خیبر را برای پیامبرش فتح کرد و سرزمین و اموال و مردمش را به غنیمت ایشان درآورد. پس جعفر گفت: بله، پدرم و مادرم به فدایت، پس پیامبر نماز تسبیح را به او آموخت». (علامه مجلسی، ۱۳۱۵، ص ۲۵۰)

در روایت دیگر آمده است: «از محمد بن یعقوب از علی بن ابراهیم، از پدرش، از ابن عمیر، از یحیی حلبی از هارون بن خارجه، از ابی بصیر، از ابی عبدالله علیه السلام که فرمود: پیامبر برای جعفر بن ابی طالب گفت و فرمود: آیا چیزی به تو عطا نکنم؟ آیا عطیه‌ای به تو ندهم؟ آیا چیزی به تو نبخشم؟ جعفر به آن حضرت عرض کرد: بلی، ای رسول خدا! مردم گمان کردند آن حضرت می‌خواهد طلا یا نقره به او عطا می‌کند. به همین دلیل برای تماشای آن گرد آمدند. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: من چیزی را به تو می‌بخشم که اگر هر روز آن را انجام دهی برای تو از دنیا و آنچه در آن است بهتر خواهد بود و اگر آن را هر دو روز یک بار انجام دهی هر گناهی بین این دو عمل مرتکب شده‌ای بخشیده خواهد شد و اگر در هر جمعه یا در هر ماه و یا در هر سال یک بار این نماز را بخوانی هر گناهی میان آنها مرتکب شده‌ای آمرزیده خواهد شد. نماز بدین گونه است: چهار رکعت نماز می‌گزاری، پس از پایان قرائت، پانزده مرتبه می‌گویی: «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ». این ذکر را در رکوع ده مرتبه، هنگامی که سر از رکوع برمی‌داری ده مرتبه، به هنگام سجده ده مرتبه، هنگامی که سر از سجده برداشتی در میان دو سجده ده مرتبه و در سجده دوم ده مرتبه و چون سر از سجده برداشتی در حالی که نشسته‌ای پیش از آنکه برخیزی ده مرتبه بخوان. پس در هر رکعت، هفتاد و پنج تسبیح و در چهار رکعت سیصد تسبیح می‌شود که مجموع تسبیح، تهلیل، تکبیر و تحمید هزار و دوصد

می‌شود و چنانچه بخواهی می‌توانی این چهار رکعت نماز را در روز بخوانی یا اگر بخواهی می‌توانی آن را در شب به جا آوری». (کلینی، ۱۳۸۶، ۲/۴۴۵)

تا اینجا شیخ کلینی و شیخ حرّاملی صاحب کتاب وسایل الشیعه با هم موافق و هم نظر هستند. ابراهیم بن عبدالحمید می‌گوید: «امام کاظم علیه السلام فرمود: در رکعت اول بعد از حمد، سوره «اذا زلزلت»، در رکعت دوم «العادیات»، در رکعت سوم «اذا جاء نصرالله» و در رکعت چهارم «قل هو الله احد» را می‌خوانی و چون در هر رکعت قرائت را به پایان بردی باید پیش از رکوع، پانزده مرتبه بگویی «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر» و ده مرتبه آن را در رکوع بگویی و چون از رکوع برخاست ده بار آن را می‌گویی و چون به سجده رفت ده بار آن را می‌گویی و چون در میان دو سجده که نشست ده بار آن را می‌گویی و در سجده دوم ده بار آن را می‌گویی و هنگام نشست تا برخیزد آن را پیش از اینکه بایستد ده بار می‌گویی آن را در چهار رکعت انجام می‌دهد که سیصد مرتبه، هزار و دوصد تسبیح شد». (کلینی، ۱۳۸۶، ۲/۴۴۶)

شیخ صدوق در کتاب من لایحضره الفقیه فرمود: «از ابراهیم بن ابی‌البلاد نقل می‌کند به حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام عرض کردم: من از امام موسی بن جعفر پرسیدم که چه سوره‌های در نماز بخوانم و عرض داشت: آیا از هر جای قرآن می‌توانم بخوانم. فرمود: نه، در نماز جعفر سوره‌های زلزال، نصر، قدر و توحید را بخوان». (صدوق، ۱۳۸۵، ۱/۵۵۳)

در شیوه خواندن این نماز، شیخ عباسی قمی در کتاب مفاتیح الجنان هم کیفیت نماز را بدین‌گونه بیان کرده است: «چهار رکعت نماز به دو تشهد و دو سلام در رکعت اول سوره حمد و بعد زلزال، در رکعت دوم بعد از حمد سوره عادیات، در رکعت سوم بعد از حمد سوره نصر و در رکعت چهارم بعد از حمد سوره توحید و در هر رکعت بعد از تمام کردن حمد و سوره، پانزده مرتبه گفته شود «سبحان الله و الحمد لله» و در رکوع هم همین تسبیحات را ده مرتبه بعد از رکوع هم ده مرتبه، در سجده اول ده مرتبه، میان دو سجده ده مرتبه، در سجده دوم ده مرتبه، بعد سجده دوم قبل از ایستادن ده مرتبه. به همین شکل چهار رکعت را به پایان می‌بری که مجموع آن تسبیحات سیصد

۸-۲. وقت نماز تسبیح

نماز جعفر را در هر زمانی می‌توان خواند، اما بافضیلت‌ترین زمان برای خواندن نماز جعفر، روز جمعه است. بنا بر قولی از احتجاج که ایشان با اسنادش تا محمد بن عبدالله بن جعفر حمیری روایت می‌کند: «برای حجت قائم علیه السلام نوشت و سؤال از نماز جعفر بن ابی طالب نمود که آن در کدام وقت افضل است و آنچه در آن نماز خوانده شود کدام بهتر است و آیا در آن نماز قنوت هست یا نه و اگر قنوت هست در کدام رکعت این نماز است، پس امام این‌گونه جواب داد: بهترین وقت برای این نماز ابتدای روز جمعه است و اگر روز جمعه میسر نباشد هر روز از ایام در هر وقت از اوقات که خواهد خواه در شب و خواه در روز، گزاردن این نماز رواست و در این نماز دو مرتبه قنوت است در رکعت دوم قنوت آن پیش از رکوع و در رکعت چهارم قنوتش بعد از رکوع» (علامه مجلسی، ۱۳۱۵، ص ۲۶۶).

علی بن ریان در روایتی می‌گوید: «به امام علی النقی علیه السلام عریضه‌ای نوشتم و طی آن سؤال کردم در مورد کسی که دو رکعت نماز جعفر علیه السلام را بخواند آن‌گاه کاری برایش پیش آید که از خواندن آن دو رکعت دیگر او را بازدارد یا حادثه‌ای واقع شود که اجباراً باید ترک نماز کند. آیا جایز است که پس از فارغ شدن از کارش آن نماز را تمام کند هر چند از محل نمازش بلند شده باشد یا حساب آنچه را خوانده نداشته باشد مگر اینکه دوباره نماز را از سر بگیرد و هر چهار رکعت را یک جا به جا آورد. آن حضرت در پاسخ فرمود: بلی، در صورتی که او را کاری پیش آمده باشد که ناچار باید بدان پردازد، پس نماز را قطع کند و سپس برگردد و بنا بر آنچه باقی مانده، گذارد ان شاء الله» (صدوق، ۱۳۸۵، ص ۲۷۴).

به نقل از ذریح که می‌فرماید امام صادق علیه السلام فرمود: «نماز جعفر را می‌توانی در شب بخوانی، می‌توانی در سفر هم در شب و هم در روز آن را به جا آوری و اگر بخواهی آن را از نافله‌های خود قرار ده» (شیخ کلینی، ۱۳۸۶، ص ۴۴۶).

ابوبصیر از امام صادق علیه السلام در حدیثی روایت کرده است که آن حضرت می‌فرماید: «نماز جعفر را در هر وقتی از شب و یا روز خواهی بخوان و اگر خواهی آن را جزو نوافل شب محسوب کن و چنانچه خواهی همان را جزو نوافل روز به حساب آور که به حساب نوافل تو و نیز نماز جعفر علیه السلام هر دو محسوب خواهد شد و هر دو ثواب عاید تو خواهد گشت» (صدوق، ۱۳۸۵، ص ۲۵۷).

در جمیع روایات مذکور اختلاف زیادی وجود ندارد. نماز جعفر چهار رکعت است که در هر رکعت حمد و سوره و قبل از رکوع، پانزده بار «سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر»، در رکوع همین ذکر ده مرتبه، بعد از رکوع ده مرتبه، در سجده اول ده مرتبه، میان سجده ده مرتبه، در سجده دوم ده مرتبه، بعد از سجده قبل از ایستادن ده مرتبه تسبیحات خوانده شود. در مورد سوره اختلاف وجود دارد. در اینجا تمرکز بیشتر بر بیان شیخ عباس قمی است که در کتاب مفاتیح الجنان آورده است: «نماز جناب جعفر را می توان در هر زمان خواند، اما بهترین وقت برای خواندن در روز جمعه است.»

۹. فضیلت و آثار نماز جعفر طیار

با مراجعه به روایات و سیره علمای بزرگ می توان به اهمیت، عظمت و تأثیرات فراوان این نماز پی برد. برای اینکه اهمیت و فضیلت این نماز تفهیم شود به چندین روایت از معصومین علیهم السلام در این زمینه اکتفا می شود. بنابر فرموده معصومین این نماز یکی از بافضیلت ترین نمازهای مستحبی و از اعمالی است که پیش خداوند متعال امتیازات والایی دارد. روایات متعددی در این زمینه بیان شده است که در اینجا به آن اشاره می شود.

پیامبر صلی الله علیه و آله در مورد فضیلت نماز جعفر می فرماید: «نماز جعفر از دنیا و آنچه در آن است بهتر است و باعث بخشش گناهان می شود اگرچه به اندازه ریگ بیابانها باشد. اگر هر روز یا هر جمعه یا هر ماه یا هر سال این نماز را بخوانید خداوند گناهانی را که بین آن انجام داده ای، می آمرزد.» (صدوق، ۱۳۸۵، ص ۴۶۶)

امام صادق علیه السلام فرمود: «هرکس نماز جعفر را هر روز بخواند بدی های او نوشته نمی شود و برابر هر تسبیحش که در این نماز می خواند به او ثواب عطا کرده و یک درجه در بهشت به او می بخشد.» (محدث نوری، ۱۴۱۱، ۲۲۴/۶) در جای دیگر فرمود: «ای مفضل هرگاه حاجت مهمی داشتی و در پی برآورده شدن آن بودی، پس نماز جعفر را بخوان و سپس این دعا را بخوان که حاجتت روا می شود.» (علامه مجلسی، ۱۳۱۵، ۲۰۰/۸۸)

ابراهیم بن ابی‌البلاد نقل می‌کند: «به حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام عرض کردم: برای کسی که نماز جعفر را به جا می‌آورد چه مقدار ثواب است. حضرت فرمود: اگر برگردن او همانند ریگ بیابان و کف دریا گناه باشد خداوند هر آینه آن را می‌آمرزد. ابراهیم گوید: از ایشان سؤال کردم آیا این ثواب تنها برای ما شیعیان که قائل به ولایت شما هستیم جاری است. حضرت فرمود: برای چه کسی غیر از شما خاصه می‌باشد؛ یعنی تنها برای شماست». (صدوق، ۱۳۸۵، ۵۵۳/۱)

علامه مجلسی نقل کرده است که از نوشته شیخ جلیل شیخ حسین بن عبدالصمد والد شیخ بهایی که شیخ ابوالطیب حسین بن احمد فقیه رازی رحمته الله علیه ذکر کرده است: «هرکه زیارت کند حضرت رضا علیه السلام یا دیگر از ائمه علیهم السلام را پس در نزد آن امام به جای آورد نماز جعفر را برای او نوشته شود به هر رکعتی ثواب کسی که هزار حج و هزار عمره به جا آورده باشد و هزار بنده در راه خدا آزاد کرده باشد، هزار مرتبه به جهاد ایستاده باشد با پیغمبر مرسل و برای اوست به هر گامی که برمی‌دارد ثواب صد حج و صد عمره و صد بنده آزاد کردن در راه خدای تعالی و نوشته شود برای او صد حسنه و محو شود از او صد سیئه». (قمی، ۱۳۸۸، ص ۷۶۴)

اسحاق بن عمار گوید: «به امام صادق علیه السلام گفتم: هرکس نماز جعفر را بخواند آیا همانند آن پاداشی را که رسول خدا به جعفر فرمود برایش می‌نویسند. فرمود: بلی، به خدا سوگند». (حر عاملی، ۱۳۸۷، ۶۰/۸)

ابراهیم بن عبدالحمید می‌گوید: «امام کاظم علیه السلام فرمود: در رکعت اول بعد از حمد، سوره زلزلت، در رکعت دوم عادیات، در رکعت سوم نصر و در رکعت چهارم توحید را می‌خوانی. عرض کردم: پاداش آن چیست، فرمود: اگر گناه او به اندازه ریگ‌های انباشته و متراکم باشد خداوند همه را می‌آمرزد. آن‌گاه حضرتش به من نگاه کرد و فرمود: آن پاداش فقط برای تو و دوستان تو یعنی، خاص شیعیان است». (کلینی، ۱۳۸۶، ۴۴۶/۲)

آیت‌الله بهجت فرمود: «یکی از آثار تأثیرگذار نماز جعفر طیار در مورد موانع ازدواج است. ایشان فرمود برای رفع موانع ازدواج، نماز جعفر بخوانید». (بهجت، ۱۴۰۱، ص ۳۶۱) براساس روایات متعدد و سخنان فقها می‌توان دریافت که نماز جعفر آثار و برکات فراوانی از نظر مادی و معنوی دارد.

کسی که به آن تمسک بجوید دنیا و آخرت خود را می‌خرد. از این نظر سفارش زیادی در مورد به جا آوردن آن شده است، البته این فضایل نصیب کسانی می‌شود که به نیت خالص و برای تقرب به خداوند متعال نماز را بخوانند و هیچ‌گونه ریا و خودنمایی در آن نباشد. از آنجا که نماز دو بعد دارد: اول کیفیت، شکل و پیکر نماز و دوم، بعد روح و حقیقت آن. قبولی و اثرپذیری آن وابسته به هر دو گزینه است. وقتی بخواهد از انجام دادن آن بهره‌مند شود به حضور و تقرب به خداوند متعال خوانده شود. علاوه بر آن، حقیقت نماز به وجود شش معنا کامل می‌شود و در صورت عاری بودن از این موارد اثرپذیر نخواهد بود: اول، حضور قلب؛ دوم، تفهیم و دریافتن معانی آن؛ سوم، تعظیم ذات اقدس حق و بزرگ داشتن عبادت؛ چهارم، هیبت که همان خوف و ترسی است که از تعظیم و اخلاص به دست می‌آید؛ پنجم، رجا و امید و ششم، حیا. هر آنچه مخالف با توحید باشد و منشأ آن خود را مقصر دانستن و گناهکار پنداشتن است (بدیعی، ۱۳۷۸، ص ۱۹۲).

۱۰. نتیجه‌گیری

مادر جعفر طیار بن ابی طالب علیه السلام فاطمه بنت اسد است. در شهر مکه معظمه، بیست سال بعد از سال عام الفیل به دنیا آمده است. بر اساس بیانات معصومین، آن حضرت عظمت خاصی داشت. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بسیار ایشان را دوست داشت، هنگامی که جعفر به شهادت رسید پیامبر صلی الله علیه و آله بسیار بر ایشان اندوهگین شد و اشک ریخت. یکی از بافضیلت‌ترین اعمال و نمازهای مستحبی، نماز جعفر طیار علیه السلام است که به آن نماز تسبیح و حبوه هم می‌گویند. این نماز به شیوه و سبک خاصی ادا می‌شود. در مجموع چهار رکعت است که به صورت دو رکعتی خوانده می‌شود. شیخ عباس قمی در کتاب مفاتیح الجنان می‌گوید: «در رکعت اول بعد از حمد سوره زلزال، در رکعت دوم بعد از حمد سوره عادیات، در رکعت سوم بعد از حمد سوره نصر و در رکعت چهارم بعد از حمد سوره توحید خوانده می‌شود. در هر رکعت بعد از حمد و سوره، قبل از رکوع پانزده مرتبه ذکر «سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ»، در رکوع ده مرتبه، بعد از رکوع ده مرتبه، در سجده ده مرتبه، میان دو سجده ده مرتبه، در سجده دوم ده مرتبه و بعد از سجده دوم قبل از ایستادن رکعت بعد ده مرتبه

که در مجموع سصد مرتبه می‌شود. در سجده آخر دعای خاصی است که خوانده شده و بعد از آن حاجات خود را از خداوند بخواهد. این نماز برکت و فضیلت خاصی دارد که در این باره روایات و سخنان زیادی مطرح شده است. این نماز باعث آمرزش گناهان و برآورده شدن حوائج دنیوی و آخروی می‌شود. این نماز را می‌توان در هر وقت خواند و بافضیلت‌ترین وقتش در اول روز جمعه است. همچنین می‌توان آن را در سفر و در حضر به جا آورد بدون اینکه از فضیلتش کاسته شود.

فهرست منابع

- * قرآن کریم، مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۳). قم: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
- * نهج البلاغه (بی‌تا). مترجم: فیض الاسلام، علی نقی. اصفهان: مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان.
- ۱. انوری، حسن (۱۳۸۷). فرهنگ بزرگ سخن. تهران: سخن.
- ۲. آیت‌الله سیستانی، سیدعلی (۱۳۹۱). رساله توضیح المسائل. قم: افق روشن.
- ۳. بدیعی، محمد (۱۳۷۸). حضور قلب در نماز از دیدگاه عالمان ربانی و عارفان الهی. قم: تشیع.
- ۴. بنی‌هاشمی خمینی، سید محمد حسین (۱۳۸۸). توضیح المسائل مراجع، مطابق با فتاوی‌ای سیزده مراجع معظم تقلید. قم: جامع انتشارات اسلامی.
- ۵. بهجت، محمدتقی (۱۴۰۱). بهجت‌الدعا. قم: مؤسسه فرهنگی هنری الیهجه.
- ۶. حرعاملی، شیخ محمد (۱۴۰۰). وسایل الشیعه. اصفهان: مرکز القانمیه باصفهان للتحریات الکتب.
- ۷. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۲). لغتنامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.
- ۸. شیخ صدوق، محمد (۱۳۸۵). علل الشرایع. مترجم: ذهنی‌تهرانی، سید محمدجواد. قم: مؤمنین.
- ۹. شیخ صدوق، محمد (۱۳۸۵). متن و ترجمه من لایحضره الفقیه. تهران: دارالکتب السلامیه.
- ۱۰. عیمد، حسن (۱۳۸۲). فرهنگ عمید. تهران: سپهر.
- ۱۱. قمی، شیخ عباس (۱۳۸۸). مفاتیح الجنان. قم: دیوان.
- ۱۲. کربلابی‌نظر، محسن (۱۳۹۳). تحقیقی جامع پیرامون شخصیت و نماز جناب جعفر. قم: قرآن صاعد.
- ۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب (بی‌تا). نفیس فروع کافی. مترجم: رحیمیان، محمد حسین. قم: قدس.
- ۱۴. مجلسی، محمدباقر (۱۴۱۵). بحارالانوار. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- ۱۵. محدث نوری الطبرسی، شیخ حسین (۱۴۱۱). مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل. بیروت: کتابخانه امام هادی.
- ۱۶. معماران، محمد مهدی (۱۳۹۷). جعفر طیار؛ مردی که اگر می‌بود. قم: بیت‌الاحزان.
- ۱۷. مقرر، سید عبدالرزاق (۱۳۹۱). قیام امام حسین. قم: نوید اسلام.